

МЕТАФАРЫЧНЫЯ ЎТВАРЭННІ ТЭРМІНАЎ ІНФАРМАЦЫЙНА-ВЫМЯРАЛЬНАЙ ТЭХНІКІ

П. Г. Шур

Установа адукацыі «Гомельскі дзяржаўны тэхнічны
ўніверсітэт імя П. В. Сухого», Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік М. У. Буракова, канд. філал. навук, дацэнт

Тэрміналогія інфармацыйна-вымяральной тэхнікі як сучасная тэхнічная галіна ведаў прадстаўляе адкрытую сістэму, якая няспынна папаўняецца тэрмінамі, прадстаўленымі новымі паняццямі і прыстасаваннямі. Значная колькасць тэрмінаў данай галіны прадстаўлена метафарычнымі ўтварэннямі. Метафарызацыя лічыцца адным з найбольш перспектыўных спосабаў папаўнення навукова-тэрміналагічнага слоўніка, а таксама выступае важным сродкам абазначэння комплексу ўяўленняў, якія да гэтага не мелі ў тэрміналогіі адэкватных найменняў.

Тэрміны, якія ўзнікаюць шляхам пераасэнсавання агульнаўжывальных слоў, у сваёй семантычнай структуры змяшчаюць «як агульныя з гэтымі словамі прыметы, якія ў лінгвістычнай літаратуры называюцца інтэгральнымі, так і адрозныя, дыферэнцыяльныя, што абумоўлены спецыфікай прыроды тэрміна» [1, с. 56].

Метафарызацыя ў тэрміналогіі з'яўляецца намінацыйным механізмам, які заключаецца ў выкарыстанні слова, што абазначае пэўны клас прадметаў, з'яў і г. д., для наймення аб'екта іншага класа (спецыяльнай сферы дзейнасці), падобнага ў якіх-небудзь адносінах да асноўнага [2, с. 296].

Аб'ектам даследавання нашай работы сталі метафарычныя ўтварэнні тэрмінаў інфармацыйна-вымяральной тэхнікі, а мэта – выявіць метафарычныя мадэлі ўтварэння тэрмінаў.

Рэалізацыя пастаўленай мэты прадугледжвае вырашэнне наступных задач:

– выявіць і сістэматызаваць метафарычныя ўтварэнні ў тэрміналогіі інфармацыйна-вымяральной тэхнікі;

– апісаць іх мадэлі.

Фактычны матэрыял аналізаваўся з выкарыстаннем апісальнага і параўнальнага метадаў.

У тэрміналогіі інфармацыйна-вымяральной тэхнікі намі выдзелены тэрміны метафарычнага тэрмінаўтварэння, у аснове якіх ляжыць падабенства адной прыметы або некалькіх прымет: 1) падабенства па якасці (*свяцільнасць, звышмоцны, звышслабы, узбуджальны, масачны* і інш.); 2) падабенства па форме (*зорачка, лінія, стрэлка, ланцуг, кальцавы, кубічны, карта, слуп* і інш.); падабенства па функцыі, дзеянні і інш. (*штуля, магазін, парог, ключ, паўза, зашчэпка* і інш.). Найбольш пашыраныя мадэлі прадстаўлены ў наступнай табліцы.

Агульнаўжывальная адзінка + значэнне	Падабенства	Тэрміналагічная адзінка + дэфініцыя
<i>асветленасць</i> ‘колькасць святла, ступень асвятлення’ [3, с. 68]	па якасці	<i>асветленасць</i> ‘светлавы паток на адзінку магутнасці’ [4, с. 48]
<i>дыхтоўнасць</i> ‘вельмі добры, якасны’ [3, с. 191]	па якасці	<i>дыхтоўнасць</i> ‘адносны зровень актыўных страт у абмотцы шпулі, стрыжня і экрана’ [4, с. 23]
<i>адчувальнасць</i> ‘уласціваць адчувальнага’ [3, с. 48]	па якасці	<i>адчувальнасць</i> ‘мінімальнае змяненне ўваходнага сігнала АЦП, якое выклікае змяненне лічбавага кода на адзінку ЗП’ [4, с. 249]
<i>дзірка</i> ‘невялікая дзіра’ [3, с. 178]	па форме	<i>дзірка</i> ‘атамы прымесі, якія абгачаюць монакрышталь станоўчымі носбітамі зарада’ [4, с. 29]
<i>адрас</i> ‘месцазнаходжанне, месцажыхарства, а таксама абазначэнне, назва месцазнаходжання, месцажыхарства’ [3, с. 44]	па форме	<i>адрас</i> ‘нумар ячэйкі’ [4, с. 210]
<i>выток</i> ‘месца, адкуль выцякае рака, ручай’ [3, с. 134]	па функцыі, дзеянні і інш.	<i>выток</i> ‘вобласць, ад якой пачынаюць рух асноўныя носбіты’ [4, с. 40]
<i>сцек</i> ‘месца, прыстасаванне, па якім сцякае вада’ [3, с. 642]	па функцыі, дзеянні і інш.	<i>сцек</i> ‘вобласць, да якой рухаюцца асноўныя носбіты’ [4, с. 40]
<i>затвор</i> ‘рухомая металічная або драўляная планка на прабох для запірання дзвярэй’ [3, с. 255]	па функцыі, дзеянні і інш.	<i>затвор</i> ‘вобласць для кіравання токамі, які працякае праз канал’ [4, с. 40] інфармацыйна-вымяральной тэхнікі

Трэба адзначыць, што размежаванне метафарычных пераносаў на падставе аб’ектыўных прымет (якасць, форма, функцыі, дзеянні і інш.) дастаткова адносна, паколькі на аснове такога роду падстаў для пераносу найменняў заўсёды ляжыць супрацьпастаўленне на асацыятыўным узроўні. Заўсёды прысутнічае эмацыянальнае ўспрыняцце аб’екта, без якога паняцце будзе цяжка параўнаць.

Такім чынам, у даследаванай тэрміналогіі інфармацыйна-вымяральной тэхнікі актуальнасць метафарычных утварэнняў тэрмінаў абумоўлена наступнымі прычынамі: спадручнасць інфармацыйна-емістых сродкаў намінацыі складаных тэхнічных аб’ектаў, а таксама большая эфектыўнасць успрыняцця навуковых паняццяў.

Літаратура

1. Мінакова, Л. М. Беларуская навукова-тэхнічная тэрміналогія: фарміраванне, функцыянаванне, развіццё : манаграфія / Л. М. Мінакова, С. М. Аніськова, А. А. Станкевіч ; М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь // ГДУ імя Ф. Скарыны. – Гомель, 2004. – 146 с.
2. Арутюнова, Н. Д. Метафора / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд., доп. – М. : Большая Рос. энцикл., 2002. – С. 300–301.
3. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы: Больш за 65000 слоў / пад рэд. М. Р. Судніка, М. Н. Крыўко ; афармленне А. М. Хількевіча. – 3-е выд. – Мінск : БелЭн, 2002. – 784 с.
4. Информационно-измерительная техника и электроника : учеб. для студентов высш. учеб. заведений / Г. Г. Раннев [и др.] ; под ред. Г. Г. Раннева. – М. : Академия, 2006. – 512 с.